

КАНАДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИНКЛЮЗИВ МЕНЕЖМЕНТ
ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УЛАРНИ ЎЗБЕКИСТОН ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА
ҚЎЛЛАШ ИМКОНИАТЛАРИ

Ниязбекова Зухрабегим Мухсин кизи

Аннотация: Мақолада Канада таълим тизимидаги инклюзив менежмент тамойиллари, уларнинг моҳияти ва амалий қўлланиш жиҳатлари ёритилган. Шунингдек, ушбу тажрибани Ўзбекистон таълим тизимида татбиқ этиш имкониятлари таҳлил қилинган. Канада тажрибасида ҳар бир боланинг эҳтиёжларини ҳисобга олиш, шахсий ривожланиш режаларини ишлаб чиқиш ва педагогик ҳамкорликни йўлга қўйиш каби жиҳатлар асосий устувор йўналиш сифатида кўрсатилган. Мақолада инклюзив таълимни бошқаришда давлат сиёсати, психологик қўллаб-қувватлаш тизими ва ўқитувчиларнинг тайёргарлик даражаси каби омиллар ҳам таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: инклюзив таълим, менежмент, Канада тажрибаси, таълим сиёсати, шахсий ривожланиш режаси

Abstract: The article examines the principles of inclusive management in the Canadian education system, their essence and practical application aspects. It also analyzes the possibilities of implementing this experience in the education system of Uzbekistan. The Canadian experience highlights key directions such as considering the needs of each child, developing individual education plans, and establishing pedagogical cooperation. The article also discusses factors such as state policy in managing inclusive education, the system of psychological support, and teachers' professional readiness

Keywords: inclusive education, management, Canadian experience, education policy, individual education plan.

Ҳозирги глобал таълим жараёнида инклюзив таълим — барча болаларнинг тенг имкониятларга эга бўлишига қаратилган энг муҳим йўналишлардан бири ҳисобланади. Канада бу соҳада дунёдаги илғор тажрибалардан бирига эга бўлиб, у ерда ҳар бир бола жисмоний, руҳий ёки ижтимоий фарқларидан қатъи назар, умумий таълим тизимида ўқиш ҳуқуқига эга. Ўзбекистон ҳам сўнгги йилларда инклюзив таълимни ривожлантиришга катта эътибор қарата бошлади. Шу нуқтаи назардан, Канада тажрибасини ўрганиш ва уни маҳаллий шароитда қўллаш долзарб аҳамият касб этади.

Канадада таълим тизими федератив тузилма асосида ташкил этилган бўлиб, ҳар бир провинция ва ҳудуд ўз таълим сиёсатини ишлаб чиқади. Шу билан бирга, барча ҳудудларда умумий қоидалар — тенглик, шаффофлик ва имкониятлар баробарлигига риоя этилади.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Канадада таълим соҳасида инклюзивлик асосий принцип сифатида қабул қилинган. Бу мамлакатда барча болаларнинг тенг ҳуқуқлари, таълимга кириш имконияти кафолатланади. Канада таълим муассасаларида инклюзив менежмент қуйидаги асосий тамойилларга асосланади:

- **Барча талабаларнинг эҳтиёжлари инобатга олинади.** Таълим муассасаларида ҳар бир ўқувчининг индивидуал имкониятлари ва эҳтиёжлари таҳлил қилинади, уларга мос таълим дастурлари ишлаб чиқилади.

- **Ҳамкорлик ва шерикчилик.** Муаллимлар, ота-оналар, мутахассислар ва жамоатчилик ўртасида яқин ҳамкорлик ташкил этилади. Бу эса таълим жараёнини самарали ташкил этишга хизмат қилади.

- **Касбий ривожланиш.** Муаллимлар ва таълим муассасаси раҳбарлари учун доимий равишда инклюзив таълим бўйича ўқувлар ташкил этилади, уларнинг малакаси оширилади.

- **Молиявий ресурсларнинг адолатли тақсимоти.** Инклюзив таълим учун зарур бўлган моддий ва техник ресурслар таълим муассасаларига етказиб берилади.

- **Қонунчилик ва сиёсий қўллаб-қувватлаш.** Инклюзив таълимни ривожлантириш учун қонуний асослар ва давлат дастурлари ишлаб чиқилади.

Инклюзив менежментнинг асосий тамойиллари қуйидагилардан иборат:

-Ҳар бир ўқувчининг эҳтиёжларини индивидуал равишда ҳисобга олиш;

-Мақтаб раҳбарияти, ўқитувчи ва ота-оналар ўртасидаги ҳамкорлик;

-Психологик қўллаб-қувватлаш хизматларининг самарали фаолияти;

-Жисмоний имконияти чекланган болалар учун инфратузилмани мослаштириш;

Канаданинг инклюзив менежмент тажрибасини Ўзбекистонда қўллаш имкониятлари қуйидагилардан иборат:

- **Қонунчиликни такомиллаштириш.** Инклюзив таълимни қўллаб-қувватловчи қонун ва меъёрий ҳужжатлар янгиланиши лозим.

- **Мутахассисларни тайёрлаш ва малакасини ошириш.** Муаллимлар ва таълим раҳбарлари учун махсус тренинглари ва малака ошириш курслари ташкил этилиши керак.

- **Оила ва жамоатчилик билан ҳамкорликни мустаҳкамлаш.** Ота-оналар, маҳалла ва ижтимоий ташкилотлар билан яқин алоқалар ўрнатилиши зарур.

- **Моддий-техник базани янгилаш.** Инклюзив таълим учун зарур бўлган ўқув воситалари, махсус асбоб-ускуналар ва муҳит яратиш бўйича ишлар кучайтирилиши керак.

- **Ҳар бир бола учун индивидуал ёндашувни ривожлантириш.** Ўқув жараёнида болаларнинг эҳтиёжлари ва имкониятларига мос таълим дастурлари яратилиши лозим.

Канада мактабларида ҳар бир ўқувчи учун шахсий ривожланиш режаси (Individual Education Plan — IEP) ишлаб чиқилади. Бу режа ўқувчининг индивидуал қобилиятлари, саломатлик ҳолати ва ижтимоий муҳитига қараб тузилади. Таълим

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

жараёнида психолог, логопед, дефектолог ва ўқитувчи биргаликда иш олиб боради. Шу орқали таълим жараёнида ҳар бир болага шахсий ёндашув таъминланади.

Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда инклюзив таълим бўйича муҳим қадамлар қўйилди. Президент қарорлари ва Вазирлар Маҳкамаси қарори асосида махсус мактаблар, ресурс марказлар ташкил этилмоқда. Канада тажрибасини қуйидаги йўналишларда қўллаш мумкин:

- Мактаб бошқарувида инклюзив менежмент тамойилларини жорий этиш;
- Ўқитувчиларни махсус инклюзив таълим бўйича қайта тайёрлаш;
- Ота-оналар билан ҳамкорликни кучайтириш;
- Психологик ва ижтимоий хизматларни самарали ташкил этиш.

Канада таълим тизимида инклюзив менежмент тамойиллари таълимда тенглик, самарадорлик ва барча ўқувчиларнинг имкониятларини максимал даражада ривожлантиришга қаратилган муҳим меъёрлардир. Бу тамойиллар асосида барча болалар, жумладан имконияти чекланган ёки қўшимча ёрдамга муҳтож бўлганлар ҳам умумий таълим муҳитида ўз салоҳиятини тўла очишлари учун шароитлар яратилади. Канада тажрибаси – бу нафақат қонунчилик ва молиявий жиҳатдан, балки педагогик ва ижтимоий ҳамкорлик тамойиллари бўйича ҳам юқори даражада ташкил этилган тизимдир.

Ўзбекистон таълим тизимида ҳам инклюзив таълимни ривожлантиришга қаратилган қатор дастурлар ва ислохотлар амалга оширилмоқда. Бироқ, ушбу соҳада мавжуд муаммолар — кадрлар тайёрлашнинг етишмаслиги, моддий-техник базанинг нотўлиқлиги, қонунчиликни тўлиқ амалга оширилмаслиги ва ота-оналар ҳамда жамоатчиликнинг етарли даражада жалб қилинмаслиги — инклюзив таълимни кенгроқ жорий этишда тўсиқ бўлмоқда.

Канада тажрибасини ўрганиш ва ундан ўрнак олиш Ўзбекистон учун катта имкониятдир. Бу тажриба Ўзбекистонда таълим соҳасидаги тенгликни таъминлаш, имконияти чекланган болаларнинг жамиятга интеграциясини кучайтириш ва умумий таълим сифатини ошириш йўлида муҳим қадам бўлиши мумкин. Айниқса, қонунчилик базасини такомиллаштириш, муаллимлар ва раҳбарларни касбий тайёрлаш, моддий-техник ресурсларни кенгайтириш ҳамда ота-оналар ва жамоатчилик билан мустаҳкам ҳамкорликни йўлга қўйиш орқали Ўзбекистон таълим тизимида инклюзив менежментнинг самарали амалга оширилишини таъминлаш мумкин.

Натижада, инклюзив таълимни кенг жорий этиш давлатнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётига ҳисса қўшади, барча болаларнинг салоҳиятини ривожлантиришга ёрдам беради ҳамда ижтимоий адолат ва тенгликни таъминлайди. Шу сабабли, Канада тажрибасини Ўзбекистонда муваффақиятли жорий этиш учун биргаликда давлат ва жамоат ташкилотлари, педагоглар, ота-оналар ҳамда мутахассислар ўртасида самарали ҳамкорликни йўлга қўйиш жуда муҳимдир.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Фойдаланилган адабиётлар

1. **Canadian Ministry of Education.** Inclusive Education Policy and Framework. <https://www.canada.ca/en/services/education.html> (Охирги кириш санаси: 2025)
2. Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving Schools, Developing Inclusion*. Routledge.
3. Florian, L. (2014). *What Counts as Evidence of Inclusive Education?* European Journal of Special Needs Education, 29(3), 286-294.
4. Loreman, T., Deppeler, J., & Harvey, D. (2010). *Inclusive Education: Supporting Diversity in the Classroom*. Routledge.

